

ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛЮ УКРАЇНОМОВНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ

ONLINE RESOURCES FOR IMPROVING THE STYLE OF A UKRAINIAN SCIENTIFIC TEXT

У статті запропоновано розгляд цифрових інструментів, спрямованих на полегшення роботи науковця в галузі гуманітарних дисциплін під час створення академічного тексту. У сучасному україномовному просторі не знаходимо покрокової інструкції використання онлайн-ресурсів для покращення україномовного наукового тексту, що й зумовило новизну й актуальність дослідження. Мета статті – розглянути три найзручніші, на нашу думку, онлайн-сервіси, які є розширеннями для Google Docs: OnlineCorrector, LanguageTool і нейромережі на основі штучного інтелекту ChatGPT, а також запропонувати низку онлайн-курсів для інтерактивного покращення навичок академічного письма. Завданнями стали апробація та демонстрація з допомогою інструкцій і скріншотів трьох сервісів, що являють собою розширення для Google Docs: OnlineCorrector, LanguageTool і розробки на основі штучного інтелекту ChatGPT. Показано, що використання згаданих онлайн-ресурсів дає змогу виявити і виправити відповідно до правил сучасного українського правопису орфографічні, граматичні, пунктуаційні та стилістичні помилки. Залучення таких сервісів на постійній основі дає змогу запам'ятати частотні помилки й у подальшому їх уникати. Крім того, запропоновано низку відкритих безплатних онлайн-курсів на українсько-мовних платформах Prometheus, Ed-Era та англomовній платформі Coursera, скерованих на розвиток навичок академічної доброчесності, критичного мислення в освітній і критичного мислення в українському контексті, а також академічного письма англійською мовою. Проаналізовано також наявні друковані праці, спрямовані на покращення навичок академічного письма у вищій школі. Висновки дослідження полягають у тому, що, оскільки кожен науковець несе особисту відповідальність за саморедактуру, подібні сервіси є обов'язковими у використанні.

Ключові слова: академічне письмо, цифрові ресурси, онлайн-сервіси, методологія наукової роботи, гуманітарні науки.

The article offers a reflection on digital tools aimed at facilitating the work of a humanities scholar in producing an academic text. In the modern Ukrainian-language space, we do not find step-by-step instructions on how to use online resources to improve a Ukrainian-language academic text, which is why this study is novel and relevant. The purpose of the article is to review three of the most useful online services, which in our opinion are extensions for Google Docs: OnlineCorrector, LanguageTool and ChatGPT, an artificial intelligence based neural network, and to offer a set of online courses for the interactive improvement of academic writing skills. The task was to test and demonstrate three services, which are extensions to Google Docs, using instructions and screenshots: OnlineCorrector, LanguageTool and ChatGPT, an artificial intelligence based development. It is shown that the use of these online resources makes it possible to detect and correct spelling, grammatical, punctuation and stylistic errors in accordance with the rules of modern Ukrainian spelling. Ongoing use of such services allows you to memorise common mistakes and avoid them in the future. In addition, a number of open, free online courses are offered on the Ukrainian language platforms Prometheus, Ed-Era, and the English language platform Coursera, aimed at developing the skills of academic integrity, critical thinking among educators and critical thinking in the Ukrainian context, as well as academic writing in English. The existing publications aimed at improving academic writing skills in higher education were also analysed. The conclusions of the study are that since each researcher is personally responsible for self-editing, such services are mandatory.

Key words: academic writing, digital resources, online services, research methodology, humanities.

УДК 373.5.016:811:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.31>

Кравчук О.В.,

докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Комунального закладу вищої освіти
«Одеська академія неперервної освіти»

Бойко О.О.,

докт. філос. з філології,
викладач літературного факультету
Університету Атаюрка в Ерзурум

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Діджиталізація суспільства полегшує життя в багатьох аспектах, зокрема, і в написанні наукових робіт. Питання академічного стилю і академічної доброчесності сьогодні є надзвичайно актуальними, адже на фоні всеосяжної прозорості й публічного доступу до наукових текстів постає гостре питання наукової репутації. Навички академічної доброчесності мусять закладатися ще в школі, а напрацювання наукового стилю академічних робіт – на першому курсі закладів вищої освіти, особливо під час опанування освітніх програм гуманітарного спрямування. Як зазначає С. Ревуцька, «розвиток сучасного суспільства ставить перед вищою школою нові високі вимоги до підготовки фахівців: вміння креативно мислити, знаходити найкращі варіанти вирішення складних

ситуацій, чітко й логічно будувати і висловлювати свої ідеї, представляти результати своєї творчої праці у формі академічних текстів» [12, с. 5].

У фокусі нашої уваги під час дослідження постав саме науковий стиль роботи, написаної українською мовою. Стовідсотковий перехід українських науковців, незалежно від галузі їхніх досліджень, на написання робіт українською мовою (крім тих випадків, коли статтю необхідно подати англійською) не завжди є легким і супроводжується складністю в доборі лексичних, граматичних, орфографічних та стилістичних засобів написання тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Є велика кількість методичних розробок, що сприяють покращенню наукового стилю академічного письма, зокрема, «Методичні рекомендації та

програма курсу «Основи академічного письма» від Н. Шліхти та І. Шліхти [13], практикум Ж. Колоїз «Основи академічного письма» [4], курс лекцій із дисципліни «Академічне письмо» С. Ревуцької [12] та численні методичні рекомендації з написання курсових, дипломних та дисертаційних робіт. Втім, на практиці необхідним є помічник, який зміг би перевірити стилістику, виявити тавтології і неточності, орфографічні, пунктуаційні та інші помилки. Якщо раніше цю роботу виконували тільки коректори, редактори в редакціях наукових журналів або видавництвах, сьогодні на кожному вченому лежить особиста відповідальність за саморедактуру. У цьому випадку на допомогу приходять онлайн-ресурси, розроблені на основі штучного інтелекту або словникових правил; послуговуючися ними, науковці мають змогу виявляти недоліки власного наукового тексту вже на ранніх етапах.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі є тільки одна офіційна добірка подібних онлайн-ресурсів на сторінці «Наука в Україні» [14] і більш детальний огляд інструментів для спільного написання статей на одній зі сторінок вищезгаданого сайту [3]. Проте не знаходимо покрокової інструкції використання онлайн-ресурсів для покращення україномовного наукового тексту, що й зумовило **новизну й актуальність** дослідження. **Мета** статті – розглянути три найзручніші, на нашу думку, онлайн-сервіси й запропонувати низку онлайн-курсів для інтерактивного покращення навичок академічного письма. **Завданнями** стали апробація та демонстрація з допомогою інструкцій і скріншотів трьох сервісів, що являють собою розширення для Google Docs: OnlineCorrector, LanguageTool і розробки на основі штучного інтелекту ChatGPT.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо три запропоновані сервіси й порівняємо їхні функції з погляду зручності й користі для науковців. **Online Corrector** є безкоштовним розширенням для Google Docs із можливістю придбання платної версії. Втім, безкоштовної версії достатньо для перевірки власної стилістики. Розширення позначає різними кольорами можливі пунктуаційні, граматичні, орфографічні та лексичні помилки. Наявність можливої лексичної помилки позначається синім кольором, користувач може натиснути на слово й перейти на сайт, де йому буде запропоновано коректні й некоректні варіанти використання слова, а також адекватні заміни. Важливий момент: після встановлення розширення можливість скористатися ним з'являється лише в новостворених на Гугл Диску документах; тому, якщо є потреба перевірити тексти, написані раніше, рекомендуємо створити новий документ і скопіювати туди текст.

Розглянемо приклад на знімку екрана. Зауважимо, що наведені приклади є оприлюдненими в дисертації однієї з авторок [2]. Для початку

роботи з розширенням необхідно зайти у відповідну вкладку й натиснути там на назву Online Corrector. Після чого з правого боку з'явиться меню із великою червоною кнопкою «Виправити та прокоментувати все». Натискаємо на цю кнопку й за кілька секунд (залежно від обсягу тексту) одержуємо результат (рис. 1).

Дехто схильний називати фентезі водночас жанром і **напрямом** [Беліков, Шамянова]. Н. Ситник припускає, що термін «фентезі» можна використовувати **«відносно»** авторського стилю, літературного **виду**, наратологічного **прийому** і **власне** визначення жанру» [Ситник]. До піджанру фантастики уналежнюють фентезі А. Карелін та Т. Чернишева [посилання]. Д. Паранюк вважає фентезі метажанром, що аргументовано доводить у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому цьому питанню [Паранюк]. А. Осіпов називає фентезі **напрямом** літератури [Осіпов]. В. Толкачова також схиляється до цієї думки, **водночас** додаючи, що фентезі — це жанрова система [Толкачова]. С. Галієв вважає фентезі набором жанрів [Галієв], а Л. Гопман — **видом** фантастичної літератури

Рис. 1. Кольорові позначки сумнівних висловів

Червоним кольором позначено можливі лексичні помилки, синім – пунктуаційні. Для того, щоби пересвідчитися, чи коректно ми вжили слово, натискаємо на нього мишкою і отримуємо пропозицію перейти на сайт. Переглянемо рекомендації щодо слова «відносно» (рис. 2).

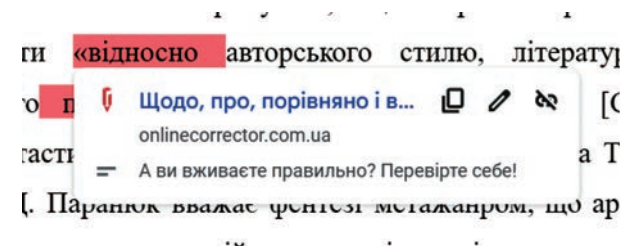

Рис. 2. Активація рекомендації мишкою

Переходимо за пропонованим лінком і переглядаємо поради (рис. 3).

НЕ РЕКОМЕНДОВАНО	РЕКОМЕНДОВАНО
Прийнято остаточне рішення відносно транзиту.	Прийнято остаточне рішення щодо транзиту.
Ми поговорили відносно вас.	Ми поговорили про вас.
Цей чоловік ще відносно молодий.	Цей чоловік ще порівняно молодий.

АЛЕ:
А **відносно** В розташоване на три клітинки вгору (у математиці).

Рис. 3. Пропоновані рекомендації щодо вжитку слів

Пересвідчуємося, що в нашому тексті більш коректно буде вжити слово «щодо»: «щодо

авторського стилю...». Розглянемо також підсвічену пунктуаційну неточність у слові «власне». Щоб упевнитися, чи потрібно нам використати кому перед і після слова «власне», переходимо за лінком і читаємо пояснення (рис. 4).

<p><i>Вставне слово, якщо вживається у значенні "по суті" для уточнення чого-небудь: виділяється комами</i></p>	<p><i>Підмогильний). Остап усміхнувся. Він, власиво, радий був Соломії, лише ота несподіванка збила його з пантелику (Михайло Коцюбинський).</i></p>
<p>АЛЕ: <i>Вживається як частка у значенні "саме", "якраз", щоб підкреслити, виділити роль кого-небудь або значення чогось: не виділяється комами</i></p>	<p><i>Зазначу тільки свою радість, що власне Ви взяли цю справу в свої руки (Михайло Коцюбинський). Хто власиво дозволив собі змістифікувати вас таким нечуваним способом? (Іван Франко).</i></p>

Рис. 4. Пояснення пунктуаційних аспектів

У нашому тексті слово «власне» вжито в значенні частки, ми можемо замінити його у такий спосіб: «саме визначення жанру».

У процесі вичитування тексту виправляємо помилки або, якщо ми пересвідчилися, що коректно вжили лексему або пунктуаційну форму, ми можемо прибирати кольорові позначки засобами Гугл документа (що так і називається: «Колір виділення»), а після закінчення всієї роботи переходимо до головного меню і натискаємо на кнопку «Прибрати виділення». Окрім знаходження такого типу помилок, ми можемо перейти до налаштувань і знайти там надзвичайно зручні функції на кшталт «змінити лапки», використовувати довге тире (але зазвичай краще послуговуватися коротким) та «нерозривний пробіл», адже така робота, виконувана власноруч, зазвичай забирає в науковців великий обсяг часу та енергії (на жаль, виставлення нерозривного пробілу доступне лише в повній версії, передплата на неї коштує, як вказує розширення, «від 199 грн на місяць» (рис. 5).

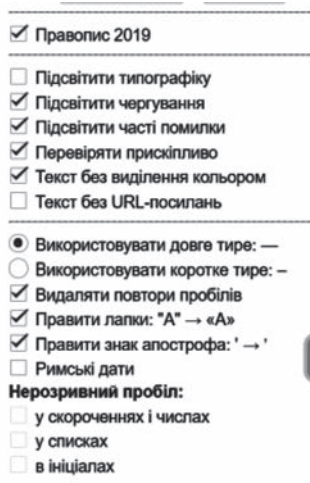

Рис. 5. Налаштування OnlineCorrector

Отже, пересвідчуємося, що OnlineCorrector – надзвичайно зручний і водночас повністю функційний навіть у безкоштовній версії інструмент для перевірки власного тексту, незалежно від його жанру.

Розглянемо тепер розширення **LanguageTool**, яке також дає змогу в режимі онлайн пересвідчитися в наявності або відсутності помилок у тексті. Розширення встановлюємо з допомогою меню «Розширення» – «Доповнення» – «Завантажити доповнення». Після цього оновлюємо сторінку й у безкоштовному режимі можемо перевірити текст до 10 000 знаків. Якщо текст довший, виділяємо курсором окремі параграфи тексту. Одержуємо результати з рекомендаціями (рис. 6, 7, 8).

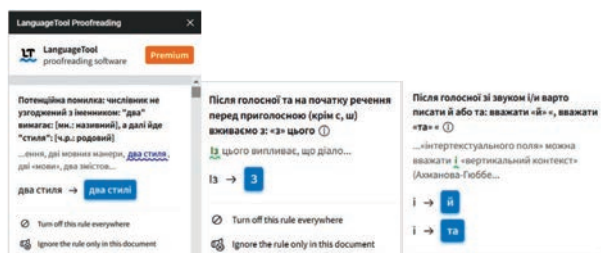

Рис. 6, 7, 8. Рекомендації щодо вжитку слів

Ми можемо прийняти або ігнорувати виправлення, а також додавати слова до власного словника. Отже, інструмент LanguageTool є корисним під час написання наукового тексту, а окрім того, його можна використовувати й у побуті, якщо встановити відповідне розширення не до Гугл документів, а до браузера: у цьому випадку можна відслідковувати свій стиль, орфографію та граматику навіть під час написання робочих листів та інших документів.

Наостанок розглянемо можливості нового й актуального інструменту **ChatGPT** для Google Docs, Sheets, Slides. ChatGPT є розробкою штучного інтелекту й надає широкі можливості для роботи з текстом і зображеннями. Проаналізуємо, як саме можна працювати із цим розширенням під час написання наукового тексту. Встановлюємо розширення у відповідному місці й розгортаємо його в правій панелі. Далі нам пропонують: редагувати текст (Edit Text), створити текст (Create Text), створити анотацію (Summarize Text) і створити зображення (Create Image). Нас цікавить редагування тексту. Для того, щоб відредагувати текст, необхідно виділити його курсором і написати запит (prompt) українською мовою. Що точнішим буде запит, то більш релевантним буде результат. У налаштуваннях виставляємо українську мову. Це необхідно робити щоразу після розгортання розширення, тому що в іншому випадку отримаємо результат англійською мовою. Такий результат може бути дуже доречним у випадку, коли нам необхідно перекласти текст з української

англійською. Але якщо нам необхідно відредагувати український текст, налаштовуємо відповідну мову. Водночас, запит (промпт) може бути написаний будь-якою мовою, і більш зручно для програми робити це англійською. Запропонуємо програмі запит «Check stylistic and make academic writing» і виділимо курсором текст: «Знайомство із розширеними можливостями Scrivener відбувається в процесі постійної роботи в програмі. Є детальна англійська інструкція безпосередньо в програмі, а також відеоуроки на YouTube, проте вважаємо за необхідне зіставити можливості двох програм саме в аспекті створення дисертаційного дослідження в галузі гуманітарних наук.

Для створення нового проєкту в Scrivener необхідно запустити програму та обрати документальний твір або «Із чистого аркуша». Зауважимо, що програма від початку є англійською, лише

нещодавно з'явилася російськомовна версія, україномовної локалізації програми ще не відбулося» [2].

У результаті оброблення тексту ми одержали відредагований в академічному стилі текст (рис. 9), ще і з додатковою інформацією, якої у вихідному тексті не було: про створення розділів, підрозділів та підпунктів, можливість праці зі змістовими картами (ймовірно, йдеться про інтелект-карти, ця функція справді наявна в програмі Scrivener), можливість працювати з різними типами документів.

Із фактичною інформацією, доданою ChatGPT, необхідно бути обережним і обов'язково її верифікувати. Так, ми послуговувалися програмою Scrivener, але ніколи не працювали в ній з аудіо та відео файлами. Перевірка інформації на офіційному сайті literatureandlatte.com підтвердила, що

<p>Для створення нового проєкту в програмі Scrivener необхідно спочатку запустити програму, після чого вибрати опцію «Документальний твір» або «Із чистого аркуша». Важливо зазначити, що програма є англійською із самого початку, але недавно з'явилася російськомовна версія. На жаль, україномовної локалізації програми наразі немає.</p>
<p>Для гуманітарних наук Scrivener надає детальну англійську інструкцію безпосередньо в програмі, а також відеоуроки, доступні на YouTube. Однак, порівнюючи можливості Scrivener з іншими програмами, важливо врахувати їх специфіку та приділити увагу особливостям створення дисертаційних досліджень у галузі гуманітарних наук.</p>
<p>Знання Scrivener дозволяє структурувати та організувати матеріали дослідження в зручну форму. Програма має можливість створювати розділи, підрозділи та підпункти, що сприяє систематизації даних та швидкому доступу до необхідної інформації. Крім того, Scrivener дозволяє працювати зі змістовими картами, що полегшує процес планування та редагування дисертаційного дослідження.</p>
<p>Однією з особливостей Scrivener є можливість працювати з різними типами документів, такими як тексти, зображення, аудіо та відео файли. Це дає можливість використовувати різноманітні джерела інформації та додаткові матеріали безпосередньо в програмі. Крім того, Scrivener дозволяє зручно посилатися на ці джерела та створювати посилання між різними частинами дослідження.</p>
<p>Іншою важливою особливістю Scrivener є можливість редагування та перегляду тексту в режимі розділів, що полегшує огляд та внесення змін до дисертаційного дослідження. Програма також надає зручні інструменти для оформлення та форматування тексту, що дозволяє створювати академічно оформлені роботи згідно з вимогами гуманітарних наук.</p>
<p>Узагальнюючи, Scrivener є потужним інструментом для створення дисертаційних досліджень у галузі гуманітарних наук. Вона надає зручні можливості для структурування та організації матеріалів, працює з різними типами документів та надає засоби для редагування та форматування тексту. Незважаючи на відсутність україномовної локалізації, Scrivener має докладну англійську інструкцію та відеоуроки, що допомагають користувачам засвоїти її функціонал</p>

Рис. 9. Текст, оброблений ChatGPT

програма може опрацювати такі файли. Також варто перевіряти пунктуацію.

У заключному розділі пропонуємо онлайн-курси, які дадуть змогу покращити власні навички академічного письма. Ці курси є відкритими та безкоштовними, і, що зручно, тривають постійно.

Актуальною проблемою в контексті академічного письма (і не тільки) наразі постає **академічна доброчесність** як одна із засад наукової діяльності. Академічна доброчесність – це не тільки перевірка робіт на плагіат, але й коректне цитування і самоцитування, створення роботи самотужки тощо. На платформі Prometheus знаходимо курс Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів [1], що складається із 6 модулів. Пропоновані теми розкривають питання академічної доброчесності у вищій школі, наукового керівництва, дизайну системи оцінювання тощо. На ресурсі ed-era.com також оприлюднено курс, присвячений академічній доброчесності для вчителів старших класів, що допоможе їм розвинути відповідний стандарт доброчесності і в учнів [7].

Критичне мислення є однією з важливих «гнучких навичок», без яких неможливо написати якісну наукову роботу з гуманітарних дисциплін. Для розвитку такої навички платформа Prometheus пропонує курси критичного мислення для освітян, що пропонує «опанувати стратегії та процедури критичного мислення, що дасть змогу підвищити вашу особистісну ефективність та успішність ухвалених рішень» [5] та критичного мислення в українському контексті, теми й завдання якого спрямовані на те, щоб «усвідомлено й самостійно вирішувати, що й наскільки важливо для вас, почати розуміти, як у вас з'являються ті чи інші думки й переконання, помічати власні когнітивні хиби й коригувати їхній вплив на ваші рішення» [6].

На жаль, в українськомовному просторі не знайшлося якісного безкоштовного курсу безпосередньо з **академічного письма**. Втім, платформа Coursera пропонує англомовні курси (із субтитрами англійською та деякими слов'янськими мовами), зокрема, курс, присвячений письменницькій майстерності в науковій сфері, у якому викладачка Стенфордського університету розглядає лексичні, синтаксичні, стилістичні аспекти академічного письма і власне процес такого письма [11]; курс «Вступ до академічного письма», де проаналізовані структурні частини наукових робіт, від статей до дисертацій [9], і проєктоцентрований курс «Як написати та оприлюднити наукову роботу», у якому розглянуті етапи «до», «в процесі» й «після» написання тексту статті або іншого наукового тексту [10].

Висновки й перспективи дослідження.

Використання онлайн-ресурсів OnlineCorrector, LanguageTool, ChatGPT та інших ресурсів для перевірки тексту дають змогу аналізувати та покращувати свій текст не тільки студентам, аспірантам і молодим ученим, але й заслуженим діячам науки: навіть великий досвід у написанні наукових робіт не є гарантією від несвідомих тавтологій або випадково пропущеної коми. Розвиток штучного інтелекту не є заміною інтелектуальній праці, він дає змогу економити ментальну енергію, необхідну для створення нових ідей, і не витратити її на низькоресурсні заняття на кшталт ручного розставлення нерозривних пробілів. Для молодих учених такі ресурси є майже обов'язковими для використання перед тим, як надсилати текст науковому керівнику, адже у такий спосіб науковці мають змогу покращити власний стиль і зекономити час керівника. Значущою перспективою дослідження вбачаємо розроблення українськомовного онлайн-курсу академічного письма, у якому на сьогодні є нагальна потреба.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів. URL: <https://goo.su/pzWUv6>
2. Бойко О. Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі. Дис.... доктора філософії зі спец. 035 Філологія. Одеса: ОНУ, 2021. 237 с. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35845.12008>
3. Інструменти для спільного написання статей. Наука в Україні. URL: <https://goo.su/htcwo>
4. Колоїз Ж. Основи академічного письма. Практикум. Кривий Ріг, 2019. 180 с.
5. Онлайн-курс «Критичне мислення для освітян». URL: <https://goo.su/1OxBz>
6. Онлайн-курс «Критичне мислення в українському контексті». URL: <https://goo.su/eLr1PC>
7. Онлайн-курс «Академічна доброчесність для вчителів старших класів» URL: <https://goo.su/3YBzr>
8. Онлайн-курс «Письменницька майстерність у науковій сфері». URL: <https://goo.su/I99cn6>
9. Онлайн-курс «Introduction to Academic Writing». URL: <https://goo.su/GUauiv>
10. Онлайн-курс «How to Write and Publish a Scientific Paper (Project-Centered Course)». URL: <https://goo.su/0AtBv>
11. Онлайн-курс «Academic English: Writing». URL: <https://goo.su/9cw9NN>
12. Ревуцька С. К. Курс лекцій із дисципліни «Академічне письмо». Кривий Ріг, 2018. 81 с.
13. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма. Методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с.
14. Цифрові інструменти для науковців. Наука в Україні. URL: <https://goo.su/JpMemzF>